

8. Скакун ОФ. Теорія права і держави: Підручник. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 502 с.
9. Мала енциклопедія теорії держави і права. – К.: Вид-во Європейського університету, 2010. – 368 с.
10. Загальна теорія держави і права (Основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): Навч. посіб. / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
11. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Теорія держави і права». Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 256 с.
12. Теорія держави і права: підручник. – К.: Ун-т сучасних знань, Дніпропетровськ.: Дніпроп. Держ. ун-т внутрішніх справ, Ліра ЛТД, 2014. – 468 с.
13. Юридична енциклопедія: В 6 т. / За ред. Ю.С. Шемшученка. – Т.5. – К.: Українська енциклопедія, 2003. – 733 с.
14. Котюк В.О. Теорія права: Курс лекцій: навчальний посібник для юрид. факультетів. – К.: Наукова думка, 1996. – 210 с.
15. Сливка С.С. Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста. – дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук. – Львів, 2002.

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ПРАЦІ «УТОПІЯ» Т. МОРА В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ :ТЕОРЕТИКО – ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Христенко К.М.

*(студент юридичного факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)*

Науковий керівник к.ю. н. , доцент Н.В.Теремцова

***Анотація.** У статті, автор розглядає актуальні питання формування соціальної, правової держави на основі праці Томаса Мора “Утопія”. Крім того автор наводить основні риси утопічного суспільства та надає їм критичного аналізу.*

***Ключові слова:** соціальна, правова держава, ідеологія, соціалізм, аналіз.*

***Аннотация.** В статье автор рассматривает актуальные вопросы формирования социального, правового государства на основе работы Томаса Мора «Утопия». Кроме того автор наводит главные черты утопического общества та поддает их критическому анализу.*

***Ключевые слова:** социальное, правовое государство, идеология, социализм, анализ.*

The article is refers to the actual ideas that arises in Thomas Moore’s Utopia.

First of all author gives the history and the definition of Utopia. Moore published Utopia in 1516 and since that time the word become the name of literature genre and ideology. The word of Utopia comes from Greek. It means “nowhere” or an imaginary place.

The article gives main features of Utopian society and discuss them:

1. *All Utopians work willingly and only need to work 6 hours a day.*
2. *Utopians have no interest in luxury, fashion, gold. Greed is not known among them.*
3. *There is no private property.*
4. *Minimal law*
5. *The country has slaves but these are either condemned criminals or poor labors from other land.*
6. *Government is formed by delegates. Delegates are elected to represent local communities.*

Utopia didn't loose it weight as a specific genre of literature. Concluding all features author gives a conclusion that Utopia is an imaginary society where people have designed the best society. Author gives analyze of the advantages and disadvantages of the Thomas Moore theory.

However, the article comes to conclusion that, create a State as Utopia is impossible, even in theory. Because, even the word of Utopia means place which cannot exist even in theory.

***Keywords:** social, law-based state, ideology, socialism, analyze.*

Томас Мор – англійський мислитель і державний діяч, автор трактату, який увійшов в історію політичних і правових учень під назвою «Утопія» (у перекладі з грецької означає «місце, якого не існує»). Т. Мор у своїй праці «Утопія» піддав гострій критиці політику й законодавство сучасної йому Англії. Основну причину безпідставної жорстокості законодавства і поширення злочинності в суспільстві він вбачав у приватній власності і грошах, породженням яких є поділ на багатих і бідних. Державу і право філософ розглядав як інструмент у руках багатіїв для збереження свого багатства, нажитого несправедливим шляхом, та як засіб експлуатації трудящих.

Утопічний соціалізм як велике досягнення суспільної думки, став одним з найважливіших джерел наукового комунізму. Написана Мором у 1516р. «Утопія» дала назву домарксистському соціалізму. У своїх здобутках Мор запропонував зовсім нові для його епохи демократичні початки організації державної влади, поставив і вирішив з гуманістичних позицій правові проблеми, що сформувалися в період становлення капіталістичної формації, зародження ранньокапіталістичних відносин погляди Мора не втратили свого історичного значення. Його проект ідеальної держави викликає і нині гострі зіткнення думок учених різних країн. Життя і діяльність Т.Мора, ученого, поета, юриста і державного діяча, привертає увагу багатьох дослідників.

Кінець 15 ст. знаменував собою настання нового часу. Тенденції економічного розвитку цього періоду обумовили початок процесу первісного нагромадження капіталу. В Англії й інших найбільш розвинутих країнах Європи зароджуються нові суспільні відносини – капіталістичні, з'являються нові класи, формуються нації, підсилюється централізація державної влади, що підготовляє перетворення станово-представницьких монархій в абсолютистські. З особливою силою виявляються нові віяння в ідеології, що стає тією першою ареною, де розпалюється битва проти феодалізму, духовного поневолення людини католицькою церквою, проти схоластики і марновірства.

В Італії вже в 14-15 ст., а в інших країнах Європи з кінця 15 – початку 16 століття настає епоха Відродження – розгортається рух, що йде під прапором «ренесансу» античної культури. Приблизно в той же час з'являються ідеологічні течії гуманізму і реформації церкви. Кожна з них мала свою форму прояву і гамою суспільно-політичних ідей.

В Англії того часу первісне нагромадження капіталу в небачених розмірах викликало занепад дрібних товаровиробників, – як ремісників, так і селян. Особливо сильно постраждали копігольдери – люди особисто вільні, але які володіли своєю землею тимчасово, по «копіях» – середньовічним документам, продовження дії яких після встановленого терміну цілком залежало від лендлорда – феодального власника землі.

У зв'язку з розвитком англійської сукняної промисловості різко зросла потреба в сировині для неї, що спричинило наприкінці 15 – початку 16 століття стрімке зростання вівчарства. У країні йшло масове перетворення орних земель, що належали великим землевласникам, у пасовища. Лендлорди різко розширили практику так званого «обгородження» – захоплення й обгородження общинних земель, у котрі входили і споконвічні селянські наділи. Таке величезне число селян було розорено і зігнане із своїх земель, навіть бурхливий розвиток промисловості не міг забезпечити їх зайнятість.

Одночасно англійська держава встановила так звані закони про бродяжництво, що одержали в історії найменування «кривавого законодавства».

Буржуазія з моменту свого виникнення була обтяжена своєю власною протилежністю, при кожному великому буржуазному русі спалахували самостійні рухи того класу, що був більш-менш розвинутим попередником сучасного пролетаріату. До їх числа відносилися рухи Т.Мюнцера й анабаптистів під час Реформації і селянської війни в Німеччині на поч. 16 ст., Г.Бабефа – у роки французької буржуазної революції кінця 18 ст.

Вчення Т.Мора про ідеальну державу виникло в епоху, коли протиріччя буржуазних суспільних відносин уже починали проявлятися, незважаючи на збереження основ феодалізму, але питання про правильний устрій суспільства ще не міг бути тоді вирішений у силу відсутності капіталістичного виробництва і породжуваного ним промислового пролетаріату.

Всебічно розкритикувавши негативні явища сучасного йому суспільства, Т. Мор вивторив варіант ідеальної держави, населення якої він поселив на уявному острові Утопія. Фантастичну державу автор зобразив у формі своєрідної федерації 54 міста, саме з 54 міста складалася тогочасна Англія і Уельс. На чолі цих міст в Утопії стоїть представницький орган (сенат), до якого входять по три представники від кожного міста і який вирішує загальні справи всього острова. Устрій і структура кожного з міст

стандартні, міста сильно схожі один на одного. У місті 6000 сімей. У кожній сім'ї від 10 до 16 дорослих.

Мова, звичаї, установи і закони в цих містах однакові, як пише Томас Мор. Це положення є занадто утопічним адже воно зводить всі народи і нації до певної уніфікації. Адже кожен народ повинен сам вибрати на якій мові вести спілкування. Звичаї кожного народу складаються в процесі його історичного розвитку, тому не можуть бути тотожними звичаям іншого народу, те саме стосується і права.

Мешканців міст поєднують спільність майна і всезагальний трудовий обов'язок. Кожна сім'я займається певним ремеслом. Для роботи у наближеній до міста місцевості живуть сільські сім'ї, що налічують до 40 дорослих. Кожен мешканець міста зобов'язаний попрацювати в сільських сім'ях не менше двох років.

Система управління в Утопії вибудована за принципом виборності. Кожні 30 сімей обирають на рік філарха (сифогранта). Очолює 10 філархів протофіларх (транібор).

Решта обирається з числа вчених. Обрані особи утворюють сенат, очолюваний князем (принцепсом). Князя обирає філарх із кандидатур, запропонованих народом. Найважливіші справи міста вирішують народні зібрання.

Суспільне життя в Утопії ґрунтується на принципах демократизму, віротерпимості, добровільності, рівноправності, доступності правових норм. Оскільки в Утопії відсутня приватна власність, спори між громадянами виникають рідко, а злочинність низька. Тому нема необхідності у широкій, складній законодавчій базі і, відповідно, "законодавцем є кожен". До утопійців, які здійснили тяжкий злочин, застосовують рабство, яке, на відміну від того, що існувало в давні часи, не є спадковим і може бути пом'якшеним або припиненим щодо злочинців, які покаялися і виправились.

Основною перешкодою на шляху запровадження нового, ідеального ладу Т. Мор вважав жадібність і пихатість багатіїв. Можливість втілення усіх ідеалів мислитель пов'язував із торжеством розуму, що сприятиме раціоналістичному обґрунтуванню переваг усупільненої власності, всезагальної рівності та праці на благо всього суспільства.

Автор «Утопії» – англійський правознавець, парламентарій, наприкінці життя навіть лорд-канцлер – на початку твору дає різку критику соціальних і державно-правових порядків сучасної цивілізації. Корінь усіх соціальних зол, на думку Мора, – приватна власність, гострі соціальні протиріччя, панування багатіїв і злидні мас. Вони породжують злочинність, криваве законодавство: суспільство саме створює злодіїв і карає їх. *«Справді, – пише Мор, – злодію призначають тяжкі і жорстокі муки, тоді як набагато скоріше варто було б подбати про засоби до життя, щоб нікому не було жорстокої необхідності спершу красти, а потім гинути»*. Поки існує приватна власність, немає перспектив на видужання суспільства. Вихід один: «повне знищення приватної власності».

Нинішня держава, писав Мор, ніщо інше, як змова багатіїв, що ратують під ім'ям і вивіскою держави про свої особисті вигоди. Їх хитрування і стають законами. Звідси складність і заплутаність законодавства, охорона його найжорстокішими покараннями.

«Найкращий стан держави» представлено на острові Утопія (від грецьк. – «місце, якого нема»).

В утопічній державі, за описом Мора, існував розподіл за таким принципом:

1) Обов'язкова праця, яка складає 6 годин на добу 3 години до обіду, та 3 години після полудня, при чому ця норма повинна виконуватися постійно, за дотриманням якої слідували наглядачі – сифогранти.

2) Кожен працює в міру своїх сил і отримує стільки скільки йому потрібно

3) У будь – якій праці є винагорода за заслуги

4) Кожен із людей, хоч і живе в розкоші але отримує нарівні з усіма, і не один із них не отримує більше від іншого.

5) Приватної власності взагалі немає

Це – модернізована республіка за зразком античних чи середньовічних міст-республік, скоріше унітарна, що складається з 54 міст «з однаковою мовою, нравами, установами і законами». Усі посади тут виборні і на певний строк. Філарх обирається від кожних 30 родин на рік; на чолі кожних з десяти філархів з їхніми сімействами обирається протофіларх (транібор) з числа вчених. Вони й утворюють міський сенат, очолюваний князем, який також обирається філархами міста з кандидатів, запропонованих народом. Посада князя незмінювана, якщо тільки він не запідозрений у прагненні до тиранії. Найбільш важливі справи міста вирішуються зборами філархів, що доводять суть справи до відома своїх сімейств і потім їх рішення повідомляють міському сенату. «Іноді справа переноситься на збори всього острова». Раз на рік збирається сенат Утопії (по три представника від кожного міста) для обговорення загальних справ держави. Органи влади Утопії здійснюють загальне керівництво народним господарством, освітою і вихованням. Саме тому міський сенат обирається з учених. З їх же числа вибирають послів, духівництво, главу держави.

Ідеальний суспільний і державний лад на острові Утопія немає приватної власності, грошового обігу, панує повне рівність. Основу суспільства становить сімейний і трудовий колектив. Праця обов'язковий для всіх. Всі громадяни освоюють якесь ремесло і по черзі займаються землеробською працею, переселяючись для цього в сільську місцевість на два роки. Щоб не сприяти розвитку власницьких інстинктів, сім'ї регулярно обмінюються будинками. Колективізм виховують також спільні трапези громадян. Все необхідне для життя глави сімей одержують з громадських складів.

Т. Мор підкреслює демократизм і дружелюбність утопійців. Жоден чиновник не виявляє пихатості і не вселяє страху: «їх називають батьками, і вони поводяться гідно». Там «кожному дозволяється належати до тієї релігії, яка йому подобається; якщо ж він буде намагатися навернути до неї інших, то може влаштувати це тільки мирним шляхом, силою доказів». На острові панує повна згода, викоренені честолюбство, розбрат та інші пороки, породжені приватною власністю.

У великій пошані в Утопії стоять науковці. Їх звільняють від фізичної праці, але заняття наукою не повинне бути монополією самих науковців. Публічні читання, які проводяться рано – вранці мають право відвідувати представники сильної та слабкої статі. Чоловіки і жінки уважно слухають читання з тих або інших предметів.

Ще однією характерною рисою Утопії, і одним з її недоліків є те, що вбрання, кожного громадянина однакове, однаковий покрив, однакова тканин.

Своєрідне і право в Утопії. Панування суспільної власності, дружелюбність і демократизм утопійців пояснюють нечисленність злочинів, відсутність потреби у складному законодавстві. «За словами утопійців, – пише Т. Мор, – усі закони видаються тільки заради того, щоб нагадати кожному про його обов'язок». Крім того, зауважує він, «вони визнають усякий закон тим більше справедливим, чим простіше його тлумачення... Утопійці вважали найвищою мірою несправедливим зв'язувати яких-небудь людей такими законами, чисельність яких перевершує можливість їх прочитання чи їх темнота – доступність розуміння для всякого».

Своєрідне ставлення утопійців до покарань. За словами Т. Мора, вони не тільки відвертають людей від ганьби, але і запрошують їх до чеснот, виставляючи напоказ їх чесні діяння. Тут не мають успіху шукачі посад позбавленням надії на їх успіх. Мор підкреслював першорядне значення громадської думки, морального впливу в арсеналі засобів попередження і припинення злочинів. Утопійці, які вчинили тяжкий злочин, не страчуються, як це було поширено в середньовічній Європі, але навертаються в рабство. Потреба в рабах викликала необхідність виконувати різні неприємні роботи – забивати худобу, вивозити нечистоти і т.п., що обтяжують побут щасливих утопійців. Раби поповнювалися не тільки злочинцями, але і військовополоненими чи засудженими до страти в інших державах, викуплених утопійцями. Отже і примусові роботи – більш гуманна міра покарання, ніж широко розповсюджена страта.

До воїнів Мор відносився різко негативно. В «Утопії» політиці агресивних феодалських монархів протиставлено миролюбство утопійців, які вважають війну «діянням воістину звірячим». При необхідності вони ведуть лише оборонні війни, захищаючи свою щасливу державу.

«Утопія» справила дуже значний вплив в різних філософів і літераторів епохи Відродження.

Слово "утопія" стало загальним і означає усе те, що можна помріяти і навіть порозмірковувати, що за більш глибокому міркуванні виявляється теоретично неспроможним та практично незбутнім.

Утопія стояла на важливому місці в тогочасному англійському суспільстві, зверталася до ідеалів античності, зокрема у державному устрої Утопія дуже тісно нагадувала устрій грецьких полісів.

У історії нашого суспільства та суспільної думці утопія нерідко служила формою висловлювання революційної ідеології. Багато основні засади визвольного руху трудящих, моральні і законодавчих норм, системи педагогіки і були вперше сформульовані в "Утопії".

Утопія не втратила своєї ролі спеціального жанру літератури. Позитивне значення утопії до сучасного епоху проявляється у двох напрямках: вона дозволяє передбачати ймовірне віддалене майбутнє, яке сприймається даному рівні пізнання може бути науково передбачено у конкретних деталях, і може також застерігати від деяких негативних соціальних наслідків людської діяльності. Ці форми утопії стимулювали світовий розвиток в соціології методів нормативного прогнозування і сценаріїв із єдиною метою аналізу та оцінки бажаності і ймовірності гаданого розвитку подій.

Однак утворити таку державу як Утопія неможливо навіть на теоретичному рівні, адже навіть в смисл самої назви «Утопія» покладено суть: місце якого не існує, і не може існувати навіть у теорії.

Список використаних джерел

1. Полянский Ф. Я. Социальные утопии периода разложения феодализма // Всемирная история экономической мысли: В 6 томах / Гл. ред. В. Н. Черковец. – М.: Мысль, 1987. – Т. I.
2. От зарождения экономической мысли до первых теоретических систем политической жизни. – С. 372-375. – 606 с. – ISBN 5-244-00038-1.
3. Стаття основана на матеріалах Литературной энциклопедии 1929-1939.

ПРОБЛЕМАТИКА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Чаркіна А.

(провідний фахівець відділу юридичного забезпечення діяльності підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Центру організації управління Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Управління забезпечення Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій)

Актуальність дослідження зумовлена поточним станом перебігу конституційної реформи з позиції верховенства права та врахування суспільної думки.

Конституційний процес в незалежній Україні, на думку сучасного дослідника А.Стрижака, можна умовно поділити на три етапи: до першого етапу можна віднести період з моменту здобуття незалежності до прийняття Конституції України 28 червня 1996 року; до другого періоду – проміжок часу з моменту прийняття Конституції до внесення змін 8 грудня 2004 року, який характеризується відсутністю змін до Основного Закону; третій період розпочався з внесення змін до Конституції 8 грудня 2004 року, і його можна з долею умовності назвати періодом конституційної реформи, зважаючи на те, що починаючи з того часу, триває пошук шляхів вдосконалення Конституції [Див.: 1].